

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2010 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.133.2: 061.5

С. В. Войтко,
к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки НТУУ «КПІ»,
Т. С. Моїсеєнко,
аспірантка кафедри міжнародної економіки НТУУ «КПІ»

РИНКОВА ВАРТІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Анотація: у статті зазначено, що основною вимогою успішної діяльності підприємств є їх інноваційна активність. Інноваційна діяльність сприяє створенню вартості та перетворюється на джерело конкурентних переваг. Представлені форми взаємозв'язку процесу створення вартості та інноваційної діяльності підприємств.

Summary: in this article marked, that the basis of successful enterprises activity is their innovation activity. Innovation activity takes part in creation of cost and transform to the source of competitive edges. Presented cooperation forms creation costs and enterprises innovative activity.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційна активність, інноваційний процес, ринкова вартість, інноваційний розвиток, конкурентні переваги, інтелектуальний капітал, інтелектуальна власність, економічна додана вартість.

Вступ. Загальна тенденція розвитку економічних систем свідчить, що найбільших комерційних успіхів досягають суб'єкти підприємництва, які функціонують на засадах інноваційної діяльності. Успішна діяльність, забезпечення високих темпів розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності продукції значною мірою визначається рівнем інноваційної активності підприємств та діапазоном інноваційної діяльності.

Ступінь вивченості проблеми. Проблеми інноватики знаходять своє відображення в публікаціях, як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Це обумовлено підвищенням усвідомлення інноваційної діяльності, як важливого фактору забезпечення зростання ринкової вартості промислових підприємств в умовах ринкових відносин. Про зростаючий інтерес до проблем управління і організації інноваційної діяльності свідчить значна кількість наукових публікацій. Серед зарубіжних дослідників цю проблему розробляли Й.Шумпетер, Г.Менш, Б.Твісс, К.Фрімен, Р.Фостер, А.Кляйнкнехт, Е.Менсфілд, М.Портер, П.Друкер, Б.Санто, Р.Уотерман. Серед науковців Російської Федерації виділимо А.Анчишкіна, В.Аншина, С.Валдайцева, С.Глазьєва, А.Горбунова, Г.Гольдштейна, Л.Гохберга, А.Дагаєва, Н.Завліна, С.Льєнкову, Д.Львова, Ю.Морозова, Л.Оголеву, А.Трифілову, А.Пригожина, Р.Фатхутдінова, Ю.Яковця та інших. Серед вітчизняних науковців питаннями інноваційного розвитку займалися В.Александрова, Ю.Бажал, О.Бутник-Сіверський, В.Василенко, В.Геєць, В.Гріньов, М.Данько, О.Даций, В.Денисюк, Г.Добров, С.Ілляшенко, Н.Краснокутська, Б.Маліцький, С. Онишко, М.Пашута, І.Павленко, Л.Федулова, Д.Черваньов та інші.

Основи вартісно-орієнтованого менеджменту, як управлінської концепції були сформовані в наукових працях Т. Коллера, Т. Коупленда, Дж. Мурріна, А. Раппопорта, Б. Стюарта. В подальшому дана концепція в цілісному вигляді розглядалася в роботах Г. Арнольда, А. Блека, С. Джерела, Р. Моріна, М. Скотта, Д. Янга та інших.

Актуальність. Необхідність дослідження питань управління процесами створення вартості у взаємозв'язку з інноваційною діяльністю підприємств зумовлено тим, що сьогодні в глобальному масштабі відбувається поєднання фінансового капіталу з інноваціями, внаслідок чого ринок акцій високотехнологічних компаній перетворився в інструмент перерозподілу інвестиційних ресурсів на користь інноваційних компаній. Поява на фондових ринках акцій, пов'язаних з інноваціями, новими технологіями, багато в чому змінила зміст поняття «конкуренції», розширила діапазон пошуку критеріїв ефективності інвестування на рівні підприємств. Інноваційна стратегія більшості успішних світових корпорацій орієнтована на ринкову капіталізацію. Конкурентоспроможність підприємств залежить від того, як швидко вони зможуть впровадити інновації. Прискорити цей процес можна лише шляхом значних обсягів інвестицій як на дослідних стадіях, так і на кінцевому етапі адаптації до ринків збуту.

Постановка проблеми. Метою дослідження є встановлення взаємозв'язку ринкової вартості та інноваційної діяльності підприємств. Однією з важливих цілей діяльності підприємств стає максимізація їх ринкової вартості, а основною відмінною рисою управління – нацеленість на майбутнє. Здатність підприємства ефективно використовувати інноваційний потенціал шляхом нарощення вартості формує принципово нову сферу ключової компетентності, а вміння створювати вартість перетворюється на джерело конкурентної переваги, яке неможливо купити та важко копіювати.

Методи дослідження. Теоретичне підґрунтя дослідження створює система загальнонаукових і спеціальних методів, що концептуально дозволяють вирішувати поставлені наукові завдання.

Результати. Основна роль процесів створення вартості в забезпеченні інноваційного розвитку полягає у тому, що високе значення показника створюваної вартості забезпечує можливість інвестування в інновації.

Інноваційний розвиток підприємств визначається низкою характеристик:

- наявністю у підприємства необхідних фінансових та матеріальних ресурсів для здійснення інноваційної діяльності;
- швидкістю впровадження інновацій;
- результативністю інновацій;
- інноваційністю ресурсів інтелектуального капіталу, тобто здатністю працівників, розробляти та впроваджувати інновації.

Поняття інноваційний розвиток підприємств тісно пов'язане з поняттями інновація та інноваційна діяльність. Термін інновація, що має латинське походження „innovatio”, вперше з'явився в XIX столітті в роботах культурологів. В економіці його почали застосовувати на початку XX століття.

Оцінка інновацій характеризується багатомірністю аспектів. Аналіз їх визначень дозволяє зробити висновок про те, що інновації в економічній літературі розглядаються як процес, як результат, як зміна.

У сучасній науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення категорій «інноваційна діяльність» і «інноваційний процес». На думку одних авторів ці поняття тотожні, а інші вважають, що вони мають різний зміст. Однак і останні не мають єдиної точки зору: одні вважають, що інноваційний процес включає інноваційну діяльність, інші навпаки.

У світовій практиці інноваційну діяльність визначають як таку, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення і відновлення номенклатури та поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалення технології їх виробництва з наступним впровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому чи зовнішньому ринках.

Інноваційну діяльність розглядають як процес І. Афонін, І. Балабанов, О. Волков, М. Денисенко, А. Гречан, С. Ілляшенко, В.Швандар, В. Горфінкель, Л. Оголева, Н. Краснокутська, Р. Фатхутдінов. Інші вчені, наприклад, В. Архангельський, П. Завлін, С. Ільєнкова, Л. Гохберг, Ф. Ягудин, В.Гриньова, В. Власенко, І. Павленко, Ю. Морозов; П. Микитюк розрізняють поняття інноваційна діяльність і інноваційний процес. О. Мизрова зазначає, що інноваційна діяльність більш широке поняття ніж інноваційний процес.

«Керівництво Осло» визначає технологічну продуктову або процесну інноваційну діяльність, як діяльність, яка охоплює всі ті наукові, технологічні, організаційні, фінансові і комерційні заходи, включаючи інвестиції і нові знання, які фактично або за задумом призводять до появи технологічно нових або удосконалених продуктів або процесів [1, с. 115].

Впровадження інновацій – складний процес, і масштаби діяльності, що необхідні для здійснення технологічної, продуктової або процесної інноваційної діяльності, можуть суттєво різнитися. Інноваційна діяльність може здійснюватись в межах фірми або включати придбання товарів, послуг чи знань із зовнішніх джерел, включаючи консультаційні послуги. Таким чином, організація може придбати зовнішні технології в уречевленій або неуречевленій формі. Інноваційна діяльність може здійснюватись у всіх галузях економіки: виробництві, сфері послуг, державному управлінні, в охороні здоров'я і навіть в приватних домогосподарствах. З однієї точки зору, інноваційна діяльність являє собою сферу розробки і практичного освоєння технічних, технологічних, організаційно-економічних нововведень, яка включає не тільки інноваційні процеси, але й маркетингові дослідження ринків збуту товарів, їх споживчих властивостей, а також новий підхід до організації інформаційних, консалтингових, соціальних й інших видів послуг. З іншої, це діяльність, яка спрямована на виконання інноваційного процесу. Інноваційний процес неможливо звести до жодної з її складових; він характеризується фронтальністю, високим рівнем невизначеності і ризику, складністю прогнозування результатів.

На нашу думку, потрібно погодитись з тими, хто вважає, що поняття «інноваційна діяльність» більш широке, ніж «інноваційний процес». Діяльність включає в себе «ціль, засоби, результат і сам процес діяльності», а процес – це «попередня зміна станів, стадій розвитку або сукупність послідовних дій для досягнення будь-якого результату» [6, с. 154].

Інноваційна діяльність одна з найскладніших видів діяльності, яка вимагає значних фінансових ресурсів. Здатність підприємства акумулювати достатній обсяг коштів для реалізації інноваційних проектів впливає на швидкість виведення інновації на ринок, яка є на конкретний момент часу рушійною силою конкуренції підприємств. У цьому випадку зростання рівня ринкової вартості підприємства можна вважати важливим фактором, що впливає на конкурентоспроможність підприємств, як передумову забезпечення інноваційної діяльності. Вплив цих двох процесів є взаємним, оскільки результати отримані від впровадження інновацій впливають на рівень капіталізації підприємств.

У сучасній економічній літературі ряд вчених, зокрема С. Валдайцев, основним джерелом підвищення ринкової вартості вважає їх інноваційно-інвестиційну діяльність. Науковець зазначає, що вартість підприємств може змінюватись незалежно від фактично отриманих прибутків. Вартість підприємств збільшується за рахунок збільшення нематеріальних активів, що є результатами їх інноваційної діяльності.

Подібної позиції дотримується І. Шворц, який наголошує на нематеріальному характері природи вартості підприємств: „Створення вартості означає формування нових знань і усвідомлення їх цінності. Найвагомим видом власності є інтелектуальна власність, а не матеріальна. Віддані справі компанії працівники, які генерують нові ідеї, що створюють вартість, є ключовими активами нової економіки” [5, с. 25].

Отже, на величину ринкової вартості підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, вагомий вплив мають такі чинники як людський капітал, клієнтський та організаційний капітал.

У практиці господарювання зарубіжних підприємств спостерігається тенденція до зростання вартості нематеріальних активів та перетворення їх у основний ресурс розвитку бізнесу та зростання вартості бізнесу (рис.1). Це, в першу чергу, стосується підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність. Співвідношення ринкової вартості компанії до балансової вартості її активів для 500 найбільших компаній, що входять у список журналу Fortune, зросло від 5% у 1978р. до 90% у 2004 р., причому збільшення відбувається за рахунок нематеріальних активів та інтелектуального капіталу (знання, вміння, бізнес-моделі, бренд тощо).

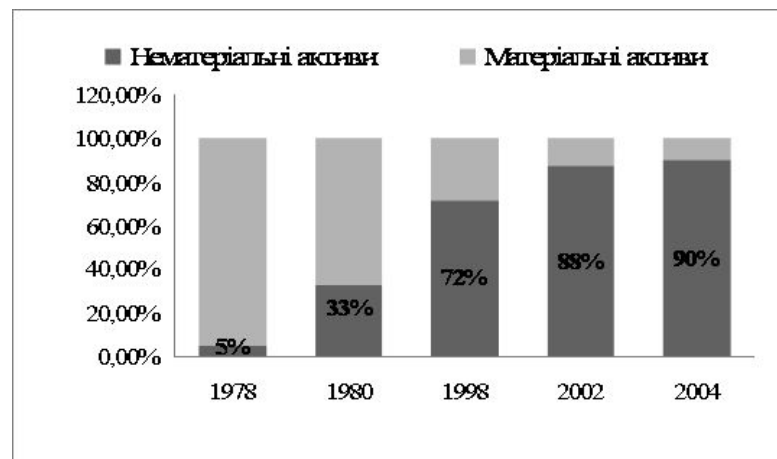

Рис. 1 Частка нематеріальних активів у ринковій вартості зарубіжних компаній [4]

Вивчаючи зарубіжний досвід з цього питання, потрібно відзначити той факт, що якщо для більшості промислових підприємств розвинутих держав світу коефіцієнт Тобіна, який характеризує рівень капіталізації та інтелектуального капіталу підприємств, складає 5-10, то для підприємств, що займаються інноваціями він є набагато більшим. Так, в 1995 році, коли компанія IBM поглинула Lotus, заплативши за неї 3,5 млрд. дол., матеріальні активи якої оцінювалися в 230 млн. дол., коефіцієнт Тобіна досягнув 15,2. [3]. Для окремих високотехнологічних компаній цей коефіцієнт може досягати кількох сотень. Це безумовно свідчить про те, що в даних компаніях належним чином оцінено їх інтелектуальний капітал.

Особливістю зростання ринкової вартості інноваційно-активних підприємств є те, що поряд із збільшенням величини економічної доданої вартості відбувається капіталізація інтелектуальної власності, створеної підприємством і не призначеної для реалізації.

Капіталізація інтелектуальної власності підприємств включає:

- капіталізацію інтелектуальної власності, створену працею працівників підприємства (технології, патенти, тощо), що враховується в балансі підприємства, але не призначена для продажу в якості товару;
- капіталізацію інтелектуальної власності, створеної, але не оплачуваної із засобів підприємства і, відповідно, не відображеної в балансі (бізнес – ідеї підприємства, а також особисті зв'язки).

Інтелектуальна власність, яка призначена для продажу може вплинути на рівень капіталізації шляхом збільшення прибутку від її реалізації.

Однією з проблем, що не дозволяє інноваційно-активним підприємствам підвищувати величину створюваної вартості за рахунок інтелектуальної власності є те, що інтелектуальна власність є часто недооціненою, а також недооцінений є її потенціал в плані можливостей для одержання прибутку в майбутньому. Однією з причин недооцінювання інтелектуальної власності, на нашу думку, є відсутність її правового захисту. Так, Міжнародний альянс інтелектуальної власності поставив Україну в списку 58 країн з низькими стандартами охорони інтелектуальної власності. Інша міжнародна компанія – Асоціація виробників програмного забезпечення (Business Software Alliance) у своєму „Звіті про піратство” віднесла Україну до першої десятки країн - піратів програмного забезпечення із показником піратства 89% від обсягів ринку. Україна ділить з Індонезією третє – четверте місце, випереджаючи Російську Федерацію.

Більшість розвинутих країн, вирішивши це питання, посприяли підвищенню рівня капіталізації своїх корпорацій. За даними [4], 91 % всіх швидко зростаючих компаній Сполучених Штатів Америки володіють інтелектуальною власністю, у 61 % вона захищена відповідними авторськими правами (патентами, торговими марками тощо), 68 % продають ліцензії на використання інтелектуальної власності іншим фірмам, причому у середньому такий продаж збільшує дохід продавця на 26,2 %. Очевидно, що передумовою цього є високий рівень захищеності авторських прав, розвиненість як патентної так і судової системи. У таких умовах торгівля ліцензіями може стати основним джерелом прибутку: компанія DivX, нині отримує 82% доходів від ліцензій на свої розробки. Капіталізація створеної у 2000 р. DivX становить біля 843 млн. дол. США [2], що співвідноситься з капіталізацією найбільших українських компаній.

Отже, правовий захист інтелектуальної власності забезпечує перетворення її у цінні активи підприємства, які не лише впливають на ринкову вартість підприємств, але і можуть стати об'єктом торгівлі на ринку.

Другою проблемою, яка виникає, є те, що підприємства не використовують інтелектуальну власність як об'єкт капіталовкладення. Проте існує багато прикладів зарубіжного досвіду, коли підприємства підвищили свою ринкову вартість після придбання важливих патентів у ключових технологіях. Вартість підприємства на ринку оцінюється з врахуванням його активів, очікуваного прибутку та поточних ділових операцій. Придбання ключових патентів може істотно вплинути на прогнози щодо майбутнього прибутку, проте в Україні використання інтелектуальної власності є обмеженим через нерозвиненість ринку в цій сфері. Внутрішній ринок об'єктів інтелектуальної власності вже пройшов стадію формування і на теперішній час потребує державної підтримки, здійснення єдиної державної політики щодо захисту національних інтересів у сфері економіки. Цікавим є досвід зарубіжних країн з цього питання. Так, у Фінляндії діє принаймні шість організацій, що займаються консалтинговою та посередницькою діяльністю у сфері комерціалізації інтелектуальної власності. Вони діють на території всієї країни. Серед них є приватні організації, такі як, наприклад, Фонд винаходів Фінляндії. Є також і регіональні представництва центральних органів виконавчої влади, наприклад регіональні служби трьох міністерств: Міністерства торгівлі і промисловості, Міністерства сільського господарства і лісівництва та Міністерства праці. Завданнями цих організацій є забезпечення сприятливих умов для створення і введення до господарського обороту об'єктів інтелектуальної, насамперед, промислової власності. Це досягається шляхом створення регіональних консультативних пунктів, надання допомоги в оформленні прав інтелектуальної власності, сприяння формуванню ринку споживачів цієї власності, залучення ризикового (венчурного) капіталу для фінансування заходів з комерціалізації прав інтелектуальної власності тощо. У Німеччині центри, подібні до Фонду винаходів Фінляндії, знаходяться, як правило, при Земельних університетах. Фінансування діяльності центрів відбувається з бюджету цих університетів.

В Україні управління на рівні держави інтелектуальною власністю здійснює Міністерство освіти і наук та Державний департамент інтелектуальної

власності. Останній уповноважений реєструвати права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, удосконалювати нормативно-правову базу, контролювати дотримання законодавства в цій сфері. До сфери управління Держдепартаменту включено державні підприємства: „ Український інститут промислової власності ”, „ Українське агентство з авторських і суміжних прав ”, Інститут інтелектуальної власності і права. Крім того, з Департаментом тісно взаємодіють такі громадські організації як Всеукраїнська асоціація патентних повірених, Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності, Товариство винахідників і раціоналізаторів України та інші.

Проте проблемою залишається те, що в Україні в структурі системи охорони інтелектуальної власності нерозвинутими залишаються елементи, що здійснюють комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності. Тому необхідним є створення мережі регіональних організацій, які б займалися консалтинговою та посередницькою діяльністю у сфері комерціалізації інтелектуальної власності. Крім того, необхідно активізувати процес створення приватних організацій з питань комерціалізації інтелектуальної власності та розвивати створену в Україні Інтернет-біржу, що забезпечує електронний доступ до баз даних про винаходи.

У законодавчому регулюванні питань охорони інтелектуальної власності не розв'язано такі важливі проблеми як:

- володіння та управління правами на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету;
- захист комерційної інформації підприємств та ноу-хау;
- оцінка вартості нематеріальних активів;
- облік об'єктів інтелектуальної власності;
- нормативно-правове забезпечення франчайзингу – продажу або тимчасового надання в користування товарного знаку під контролем його власників;
- трансфер технологій за кордон, що призводить до цілеспрямованого відбору, часто за безцінь, українських технологій з боку іноземних фірм; правові механізми які б запобігали передачі заявок на винаходи в інші країни в обхід патентного відомства України, що призводить до неконтрольованого відпливу нових технологій за кордон;
- колективне управління авторським і суміжними правами.

Висновки. Таким чином, збільшення ринкової вартості інноваційно-активних підприємств за рахунок зростання величини нематеріальних активів є складним процесом для вітчизняних підприємств через недостатнє законодавче регулювання питань охорони інтелектуальної власності, нерозвиненість ринку об'єктів інтелектуальної власності, недооцінки підприємствами потенціалу об'єктів інтелектуальної власності в плані отримання прибутків.

Проведене дослідження взаємовпливу процесу створення вартості та інноваційної діяльності підприємств дозволило виявити основні форми їх взаємовпливу, які полягають у наступному: поряд із створенням величини економічної доданої вартості відбувається капіталізація результатів інноваційної діяльності – ресурсів інтелектуального капіталу. Даний висновок має теоретичну та практичну значущість, як для подальших наукових розробок так і для практичного використання в процесі господарської діяльності підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data 3rd edition. A Joint Publication of OECD and Eurostat. OECD/EC, 2005 (Руководство ОСЛО. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. 3-е изд., совместная пуб. ОЭСР и Евростата/ Пер. на рус. яз. – М.: ГУ «Центр исследований и статистики науки», 200. – 192 с.
2. Ворычалов А. Как сравнить российский и американский инновационные секторы [Електронний ресурс] / А. Ворычалов. – Режим доступу: www.com.sibpress.ru/01.12.2006/strategies/82315.
3. Интеллектуальный капитал. Глава 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.undp.ru/download.phtml?\\$321](http://www.undp.ru/download.phtml?$321)
4. Котельников В. Новая экономика быстрых перемен - основные черты [Електронний ресурс] / В.Котельников. – Режим доступу: www.cecsi.ru/coach/new_economy.html
5. Мендрул О. Г. Управление вартістю підприємств : монографія / О.Г. Мендрул.– К. : КНБУ, 2002. – 272с.
6. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия (Социальные проблемы инноватики) : [учеб. пособие] / А. И. Пригожин. – М. : Наука, 1989. – 357 с.
7. Федулова Л.І. Роль капіталізації високотехнологічних компаній у формуванні фондового ринку та забезпеченні технологічного розвитку економіки / Л.І.Федулова // Фінанси України. - 2006. - №3. - С.80-88.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"